

ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

**П. Ю. Балабан, кандидат економічних наук;
М. П. Балабан, кандидат економічних наук; Б. А. Курлейко**

Усе господарство споживчої кооперації України глибоко інтегроване в економіку держави і виступає як її невід'ємна складова. Перехід до ринкових відносин, роздержавлення та приватизація, які були суттю перехідного періоду та створили умови для кардинальних змін в економічному житті країни, стали основними причинами трансформацій у розвитку всіх галузей економічної діяльності системи споживчої кооперації, основне місце серед яких належить кооперативній торгівлі.

Питанням розвитку кооперативного господарства присвячені праці відомих вітчизняних учених-економістів: В. В. Апопія, С. Г. Бабенка, П. І. Гайдуцького, В. М. Геєця, І. І. Лукінова, Ю. С. Шемшученка та ін. Однак не повною мірою висвітлені проблеми трансформацій кооперативного господарства у взаємозв'язку з економічними реформами, що сталися в економіці України з часу набуття нею незалежності. Недостатньо економічно обґрунтовані негативні зміни в розвитку окремих галузей споживчої кооперації, особливо оптової і роздрібною торгівлі, які в умовах жорсткої конкуренції втратили монопольне становище на сільському споживчому ринку, свою роль у розвитку торговельної діяльності в Україні.

Мета статті полягає у дослідженні структурних змін у розвитку кооперативного господарства, в тому числі й торгівлі, у взаємозв'язку з економічними трансформаціями в економіці України в період з 1990 до 2010 рр.

На початок економічних реформ споживча кооперація була єдиною соціально орієнтованою системою, яка монопольно обслуговува-

ла сільське населення України, здійснювала заготівлі сільськогосподарської продукції і сировини, виробництво товарів народного споживання, оптову і роздрібну торгівлю, громадське харчування, виконуючи фактично функції держави на селі. Це була цілісна система з багатогалузевим господарством і розвинутою мережею торговельних, заготівельних і виробничих підприємств. Вона об'єднувала 12,3 млн пайовиків і обслуговувала 22 млн осіб, або 42,7 % населення України, в тому числі 16 млн осіб сільського і 6 млн осіб міського населення, яке проживало в районних центрах і селищах міського типу. У цей час у системі споживчої кооперації працювало 769 тис. осіб, а середньоспискова чисельність працівників за 1990 р. становила 727,7 тис. осіб. Пайовий фонд становив 205,0 млн крб, сума основних фондів – 5,1 млрд крб, власних оборотних коштів – 2,6 млрд крб. Основними організаційними центрами споживчої кооперації на різних рівнях виступали 2111 сільських, міських і районних споживчих товариств, 375 райспоживспілок, 25 облспоживспілок, які були об'єднані в Центральну спілку споживчих товариств – Укоопспілку (табл. 1).

Обсяги діяльності споживчої кооперації окремих областей та її роль в економічному житті залежать від багатьох чинників: кількості населення, яке обслуговується споживчою кооперацією, потужності матеріально-технічної бази власних підприємств і їх розміщення, рівня комерційної роботи тощо.

Таблиця 1

Організаційна побудова споживчої кооперації України на 1.01.1991 р.

Облспоживспілки	Споживчі товариства (без районних)	Районні споживчі товариства	Райспоживспілки	Чисельність пайовиків (тис. осіб)	Кількість населення, яке обслуговується споживчою кооперацією	
					тис. осіб	у відсотків до загальної кількості населення області
Вінницька	155	–	26	832	1384	72,2
Волинська	61	–	15	370	669	62,8
Дніпропетровська	140	–	20	498	887	22,7
Донецька	54	10	9	395	819	17,2
Житомирська	79	6	17	546	932	60,8
Закарпатська	69		13	393	797	63,4
Запорізька	28	13	5	371	675	32,2
Івано-Франківська	50		14	567	942	65,7
Київська	92	5	20	629	1321	67,9
Кіровоградська	57	10	11	464	697	56,3
Кримська	55	2	7	378	924	43,4
Луганська	60	3	15	298	602	21,0
Львівська	64	2	18	681	1331	48,2
Миколаївська	92	5	14	396	638	47,6
Одеська	136	5	22	518	1109	42,0
Полтавська	170	–	25	617	931	53,0
Ровенська	42	3	12	377	775	66,1
Сумська	128	–	18	479	777	54,5
Тернопільська	9	14	2	507	877	75,0
Харківська	92	2	23	465	972	30,4
Херсонська	81	–	18	308	652	52,1
Хмельницька	114	–	20	580	946	62,4
Черкаська	19	17	3	650	1008	66,0
Чернівецька	44	1	9	350	622	66,2
Чернігівська	119	3	19	636	868	61,7
Разом	2010	101	375	12305	22155	42,7

Станом на 1 січня 1991 р. визначальну роль в обслуговуванні сільського населення регіонів відігравали Тернопільська, Вінницька, Київська, Івано-Франківська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька, Рівненська та інші обласні споживспілки, які обслуговували більше 62 % від загальної кількості населення областей. Вони ж об'єднували найбільшу кількість пайовиків – від 400 до 800 тис. осіб. У системі здійснювали господарську діяльність крупні споживчі товариства, райспоживспілки та районні споживчі товариства (райСТ) з розвинутою матеріально-технічною базою та значними обсягами діяльності (табл. 2). Всі ланки системи, всі галузі діяльності працювали прибутково.

Спільними зусиллями споживчих товариств і їх спілок протягом десятиріч створювалась матеріально-технічна база для забезпечення функціонування галузей господарської діяльності та соціальної сфери споживчої кооперації (оптові бази, склади, магазини, заводи, навчальні заклади, обчислювальні центри, будівельні і транспортні підприємства тощо).

Успішно розвивалась торгівля, де була зосереджена переважна більшість основних фондів, трудових і фінансових ресурсів споживчої кооперації. Так, 1990 р. роздрібний товарообіг досяг 23,2 млрд крб, або 29,7 %, загального товарообігу республіки.

Таблиця 2

Основні показники господарської діяльності споживчих товариств і райспоживспілок системи споживчої кооперації України за 1990 р.

Показники	Одиниця виміру	Споживчі товариства	Районні споживчі товариства	Районні споживспілки
1. Кількість споживчих товариств і спілок	од.	2010	101	375
2. Приходиться в середньому на одне споживче товариство і спілку:				
2.1. Підприємств роздрібної торгівлі	од.	30	145	173
2.2. Підприємств громадського харчування	од.	1,7	41	48
2.3. Приймально-заготівельних пунктів	од.	2,2	32	38
2.4. Роздрібного товарообороту	млн крб	6,8	39,1	47,1
2.5. Заготівельного обороту	млн крб	0,3	5,2	6,0
2.6. Обсягів промислової продукції	млн крб	0,1	4,1	4,8
2.7. Середньоспискової чисельності працівників	осіб	104	953	1180
2.8. Основних коштів	млн крб	0,7	6,5	7,4
2.9. Оборотних коштів	млн крб	1,0	7,9	10,3
2.10. Балансового прибутку	тис. крб	0,1	851	1105

Матеріально-технічна база торговельного комплексу споживчої кооперації на 1 січня 1991 р. включала 83 тис. роздрібних торгових підприємств, у тому числі 73,6 тис. магазинів з торговельною площею 5661 тис. м². На 1 тис. чоловік населення, яке обслуговувалося споживчою кооперацією, припадало 256 м² торгової площі при встановленому на той час нормативі – 250 м². У системі функціонувало 735 великих універсальних магазинів типу «Коопунівермаг», 26,2 тис. магазинів, які торгували продовольчими товарами, 17,6 тис. спеціалізованих магазинів із торгівлі непродовольчими товарами та 13 тис. магазинів – товарами повсякденного попиту. Більшість магазинів підпорядковувались безпосередньо споживчим товариствам, частину магазинів об'єднували госпрозрахункові роздрібні торгові об'єднання (на 01.01.1991 р. їх було 262).

Особливість торговельної діяльності споживчої кооперації в умовах планово-директивної економіки полягала у тому, що, на відміну від організацій державної торгівлі, вона лише частково забезпечувалася централізованими державними фондами. Товарне забезпечення значної частини кооперативного роздрібного товарообігу формувалось за рахунок здійснюваних організаціями системи закупок сільськогосподарської продукції та її переробки на своїх підприємствах. Так, у 1990 р.

за рахунок власних товарних ресурсів було забезпечено роздрібний товарообіг на суму понад 4,5 млрд крб, або біля 1/5, загального його обсягу, 42 % – роздрібного товарообігу продовольчих товарів і 58 % – продуктів харчування (без алкогольних напоїв, тютюнових виробів). Таким чином, заготівельно-переробна галузь відіграла визначальну роль у господарському комплексі системи.

Розпад Радянського Союзу призвів до розриву господарських зв'язків між окремими республіками, галузями народного господарства, підприємствами, до занепаду економіки усіх постсоціалістичних держав. За швидкістю падіння виробництва (30 % за 1991–1993 рр.) економічна криза в Україні та деяких інших країнах колишнього СРСР перевищує найбільші кризи, які відбувалися в країнах світу.

Споживча кооперація не могла не відчувати на собі впливу економіки країни, що зазнавала значних втрат у період переходу до ринку. Економічна криза, значний спад виробництва товарів народного споживання, знецінення купонокарбованця призвели до критичного становища на споживчому ринку, зниження купівельної спроможності населення та значного зменшення фізичного обсягу продажу товарів, що не могло не вплинути на розвиток торговельної діяльності системи.

Різкому спаду обсягів товарообігу, згортанню асортименту товарів і як наслідок – погіршенню якості обслуговування населення сприяли також втрата управління галуззю, стихійність у процесах формування ресурсів, товаропостачання роздрібною мережі та звуження фронту продажу товарів.

Особливо критичне становище склалось у торгівлі непродовольчими товарами. Більшість кооперативних підприємств практично не займалися реалізацією товарів першої необхідності та широкого вжитку.

Через скорочення мережі магазинів, особливо в сільській місцевості, здавання їх в оренду приватним і комерційним структурам споживча кооперація поступово втрачала ринки збуту товарів.

Основними етапами в розвитку системи в період економічних трансформацій в Україні були з'їзди споживчої кооперації, які підбивали підсумки розвитку системи за період між з'їздами і намічали перспективи її входження в ринкову економіку. Однак, на нашу думку, фундаментальні перетворення в діяльності всіх структурних елементів споживчої кооперації за 1990–2009 рр. умовно можна розділити на 2 етапи:

- період адаптації кооперативних підприємств до ринкових умов господарювання, який супроводжувався економічною кризою та значним падінням обсягів господарської діяльності (1990–2000 рр.) – період між XV–XVIII з'їздами споживчої кооперації;
- період стабілізації та поступального соціально-економічного розвитку (2001–2010 рр.) – період між XIX–XX з'їздами системи.

Аналізуючи перший етап розвитку споживчої кооперації України (1990–2000 рр.), можна констатувати, що адаптація системи до нових умов господарювання відбувалась зі значними втратами та змінами в її організаційній структурі. За 1990–2000 рр. діяльність споживчої кооперації характеризувалася різким падінням обсягів діяльності торгівлі та виробництва, громадського харчування і заготівель, скороченням чисельності працівників і членів споживчих товариств, появою конкурентів і

втратою системою монопольного положення на селі. Зростали негативні явища у всіх галузях кооперативної діяльності, різко знизився рівень соціально-економічної ефективності споживчої кооперації, віддача її матеріально-технічного й економічного потенціалу, що призвело до втрати системою своїх позицій на сільському споживчому ринку.

Роздрібна торгівля, як одна із провідних галузей системи споживчої кооперації, до 1990 р. була сконцентрована на рівні сільських і районних споживчих товариств і здійснювалась магазинами та підприємствами дрібно-роздрібною торговельною мережі. На етапі переходу до ринку роздрібною торгівлею почали займатися всі ланки споживчої кооперації, що не тільки не сприяло виходу її з кризового стану, але і призвело до значного скорочення роздрібного товарообігу та матеріально-технічної бази роздрібною торгівлі як самої системи, так і в порівнянні з аналогічними тенденціями в Україні в цілому.

Порівняння індексів фізичного обсягу роздрібного товарообігу в цілому по Україні (всієї офіційно зареєстрованої торговельної мережі та мережі підприємств громадського харчування) з відповідними показниками по системі Укоопспілки показує, що за 1990–2000 рр. падіння фізичного обсягу товарообігу споживчої кооперації здійснювалось значно вищими темпами (у 16,7 разу у порівнянні з 3,1 разу – в цілому по країні) (табл. 3).

Важливими причинами ситуації, що склалась, стали зміни в обсягах і структурі сільського споживчого ринку, платоспроможного попиту сільського населення та недостатній рівень конкурентоспроможності підприємств і організацій Укоопспілки. Крім того, інфляційні процеси та девальвація національної валюти призвели до стрімкого зростання цін на товари та послуги і відповідного зниження фізичного обсягу товарообігу. Як результат, у структурі товарообігу споживчої кооперації відбулись глибокі структурні зміни (табл. 4).

Таблиця 3

Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообігу за 1990–2000 рр.

(%)

Показник	Рік			
	1990	1995	1999	2000
Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообігу:				
- в цілому по Україні	100,0	36,0	30,2	31,9
- по системі Укоопспілки	100,0	21,2	6,4	6,2
Падіння фізичного обсягу роздрібного товарообігу (раз):				
- у цілому по Україні	–	2,8	3,3	3,1
- по системі Укоопспілки	–	4,8	16,7	16,7

Таблиця 4

Співвідношення продовольчих і непродовольчих товарів у роздрібному товарообігу споживчої кооперації за 1990–2000 рр.

(%)

Група товарів	Рік			
	1990	1995	1999	2000
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0
- продовольчі товари	44,4	63,1	54,4	52,6
- непродовольчі товари	55,6	36,9	45,6	47,4
Укоопспілка	100,0	100,0	100,0	100,0
- продовольчі товари	46,4	81,1	89,6	90,4
- непродовольчі товари	53,6	18,9	10,4	9,6

При незначному скороченні частки непродовольчих товарів у структурі роздрібного товарообігу України за 1990–2000 р. реалізація цих товарів у системі споживчої кооперації скоротилася до 9,6 % в товарообігу і становила всього 151,8 млн грн.

Зменшення обсягів роздрібного товарообігу споживчої кооперації тісно пов'язане і було зумовлено скороченням мережі підприємств торгівлі (табл. 5).

Мережа підприємств роздрібної торгівлі зменшилась на 2/3, при цьому чисельність населення, яке обслуговує ця мережа, зменшилась на 55,5 %. Таке скорочення мережі торговельних підприємств було пов'язане з ліквідацією та закриттям усіх неперспективних і непридатних до експлуатації магазинів, продажем підприємств їх новим власникам, здачею приміщень магазинів в оренду.

Однією із причин значного скорочення мережі кооперативних магазинів був надлишок торговельних площ, що склався у результаті

високих темпів розвитку кооперативної торгівлі в 80-х рр. минулого сторіччя. Так, на початку 90-х рр. фактична торговельна площа перевищувала нормативну на 134,4 тис. м². Отже, скорочення мережі підприємств роздрібної торгівлі за останні 10 років було об'єктивно зумовленим.

Причини, зменшення обсягів товарообігу та чисельності магазинів споживчої кооперації в останні рр. умовно можна поділити на 2 групи: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних слід віднести причини загальноекономічного характеру: різке падіння життєвого рівня і купівельної спроможності населення, натуралізація доходів, зміни в структурі споживання, гіперінфляція (особливо в перші роки самостійності держави), діюча система кредитування, податковий тиск тощо. Суб'єктивними є причини, які в більшій мірі залежали від діяльності самої системи. Це згорання оптової ланки торгівлі та втрата нею статусу основного постачальника товарів для кооперативної роздрібної торгової мережі, скорочення обсягів

діяльності та неефективне використання наявної матеріально-технічної бази, неврахування змін, що сталися на сільському споживчому ринку, поява конкурентів і таке інше. Усе це негативно вплинуло на фінансово-економічне

становище роздрібної торгівлі споживчої кооперації, обсяги її роздрібного товарообігу. В результаті велика кількість об'єктів роздрібної торгівлі була законсервована, реалізована за борги чи здана в оренду.

Таблиця 5

Показники розвитку підприємств роздрібної торгівлі споживчої кооперації за 1990–2000 рр.

Показник	Одиниця виміру*	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2000 р. до 1990 р., %
1. Кількість підприємств роздрібної торгівлі	тис. од.	83,0	61,9	27,8	33,5
		73,0	57,2	27,8	38,1
2. В тому числі магазинів	тис. од.	73,6	58,0	26,3	35,7
		64,7	51,9	26,3	40,6
3. Загальна торговельна площа магазинів	тис. м ²	5661	4683	1954	34,5
		4907,5	4129	1954	39,8
4. Торговельна площа одного магазину	м ²	68,2	80,7	74,3	108,9
		75,8	79,5	74,3	98,0
5. Торговельна площа на 1000 осіб населення	м ²	253	234	199	78,6
		253,7	233,2	199	78,4
6. Чисельність населення, яке обслуговується	млн чол.	22,0	20,0	9,8	44,5
		19,3	17,7	9,8	50,8

Примітка. * У чисельнику – фактичний показник, в знаменнику – показник з урахуванням організаційних змін в системі Укоопспілки.

Аналіз розвитку торгівлі споживчої кооперації показав, що негативні фактори перехідного періоду потребували перепрофілізації наявної мережі підприємств роздрібної торгівлі. Насамперед це розвиток мережі продовольчих магазинів, скорочення спеціалізованих магазинів у сільській місцевості, розширення мережі магазинів типу «Товари повсякденного попиту» з організацією продажу в них товарів складного асортименту, нечастого та періодичного попиту за замовленнями населення, відкриття сучасних підприємств типу «маркет».

Досвід роботи торговельних підприємств споживчої кооперації в умовах гострої конку-

ренції доводив, що досить перспективним було перепрофілювання магазинів (де це доцільно) в підприємства ресторанного господарства – кафе, міні-бари тощо. При цьому зберігалася кооперативна власність, збільшувались прибутки від господарської діяльності, не допускались на ринок конкуруючі структури.

Другий етап у розвитку споживчої кооперації України припадає на період між її XVII і XX з'їздами (2001–2010 рр.). Уже у 1999–2003 рр. почалися процеси стабілізації та поступового нарощування обсягів господарської діяльності системи (табл. 6).

Таблиця 6

Розвиток споживчої кооперації України в період 1999–2003 рр.

Показник	Одиниця виміру	1999 р.	2003 р.	2003 р. у відсотках до 1999 р.
1. Споживчі товариства (без районних)	од.	1245	1849	148,5
2. Районні споживчі товариства	од.	194	205	105,7
3. Райспоживспілки	од.	233	247	106,0
4. Чисельність пайовиків	млн чол.	1,15	0,92	80,0
5. Чисельність працівників	тис. чол.	150,2	123,2	82,0
6. Роздрібний товарообіг підприємств торгівлі	млн грн	1391,8	1904,6	136,8

Продовж. табл. 6

Показник	Одиниця виміру	1999 р.	2003 р.	2003 р. у відсотках до 1999 р.
7. Товарообіг підприємств громадського харчування	млн грн	225,8	395,1	174,9
8. Заготівельний оборот	млн грн	445,7	498,8	111,9
9. Виробництво товарів народного споживання	млн грн	416,5	414,4	99,5
10. Кількість підприємств роздрібної торгівлі	тис. од.	33,9	19,6	57,8
- їх торгова площа	тис. м ²	2630,7	1478,8	56,2
11. Чисельність оптових баз	од.	224	150	66,9
- їх складська площа	тис. м ²	1349,4	625,3	46,3
12. Кількість ринків	од.	743	622	83,7
у тому числі критих	од.	75	88	117,3

У торгівлі звітний період характеризувався призупиненням спаду та поступовим нарощуванням обсягів роздрібного товарообігу. У 2003 р. у цілому по споживчій кооперації він досяг майже 2 млрд грн і зріс у порівнянні з 1998 р. у 1,4 рази. Причому приросту обороту досягли 20 споживспілок із 22. Поліпшилася структура товарообігу. Зросли обсяги продажу важливих груп продуктів харчування, зокрема м'ясопродуктів, ковбасних виробів, молочної продукції, цукру, борошна, круп і макаронних виробів, збільшилася питома вага непродовольчих товарів.

Реконструкція та оснащення магазинів новим обладнанням, упровадження сучасних технологій і прогресивних методів продажу товарів дали змогу кооперативним організаціям протягом 2003–2009 рр. прискорити приведення торговельної мережі до конкурентоспроможного стану.

У райцентрах, містах, великих населених пунктах, де модель торгівлі формується в умовах жорсткої конкуренції, пріоритетний розвиток отримали сучасні магазини типу «маркет» з широким асортиментом товарів, поміркованою ціновою політикою та високою культурою обслуговування. Станом на 1.01.2009 р. у системі оновлено більше 50 % роздрібної мережі, реконструйовано та технічно переоснащено більше 720 коопмаркетів різних типів (1, с. 30).

Якісне оновлення діючої торговельної мережі сприяло стабілізації роботи кооперативних організацій і підприємств. Збільшились також обсяги обороту ресторанного господарства, побутових послуг, заготівель і виробництва товарів народного споживання (табл. 7). Покращилась платоспроможність суб'єктів господарювання, постійно скорочується прострочена дебіторська заборгованість, зросли власні кошти в обороті.

Таблиця 7

Розвиток споживчої кооперації України в період 2000–2009 рр.

Показник	Одиниця виміру	2000 р.	2009 р.	2009 р. у відсотках до 2000 р.
1. Споживчі товариства (без районних)	од.	1408	1880	133,5
2. Районні споживчі товариства	од.	198	194	98,0
3. Райспоживспілки	од.	252	217	86,1
4. Чисельність пайовиків	тис. осіб	1200,0	507,8	42,2
5. Чисельність працівників	тис. осіб	191,7	33,7	17,6
6. Роздрібний товарообіг підприємств торгівлі	млн грн	1283,4	3984,2	у 3,1 рази
7. Товарообіг підприємств ресторанного господарства (громадського харчування)	млн грн	293,1	675,0	у 2,3 рази
8. Заготівельний оборот	млн грн	379,0	755,3	199,3

Продовж. табл. 7

Показник	Одиниця виміру	2000 р.	2009 р.	2009 р. у відсотках до 2000 р.
9. Виробництво товарів народного споживання	млн грн	461,0	529,2	114,8
10. Кількість підприємств роздрібною торгівлі	тис. од.	27,8	11,3	40,6
- їх торгова площа	тис. м ²	1954,0	932,0	47,7
11. Чисельність оптових баз	од.	188	70	37,2
- їх складська площа	тис. м ²	1003,1	249,3	24,8
12. Кількість ринків	од.	719	460	64,0
в тому числі критих	од.	84	58	69,0
13. Обсяги реалізації платних послуг	млн грн	145,2	680,4	у 4,7 рази
14. Фінансовий результат діяльності (прибуток (+), збиток (-))	млн грн	-62,1	101,9	-
15. Власні кошти	млн грн	2880,4	3088,4	107,2
16. Середньомісячна заробітна плата	грн	138,0	1200,0	у 8,7 р.

Дані табл. 7 свідчать, що подальше скорочення матеріально-технічної бази практично всіх галузей діяльності системи, яке продовжувалося протягом 2000–2008 рр. (підприємств роздрібною торгівлі – на 56,5 %; оптових баз – на 71,7; ринків – на 33,0) не мало визначального впливу на обсяги діяльності підприємств і організацій споживчої кооперації. Так, за аналізований період роздрібний товарообіг підприємств торгівлі (у фактичних цінах) зріс у 3,0 рази, підприємств ресторанного господарства – у 2,3 рази, заготівельний оборот – майже у 2 рази, виробництво товарів народного споживання – на 27,9 %. Посилюється соціальний захист працівників системи. Середньомісячна заробітна плата зросла у 7,6 разів і станом на 1.01.2009 р. перевищувала прожитковий мінімум, встановлений у державі для працездатних осіб.

Позитивні зміни відбуваються у фінансовій сфері споживчої кооперації. Якщо у 2000 р. загальні збитки по системі становили 62,1 млн грн, то у 2008 р. прибуток від господарської діяльності становив 146,0 млн грн, а кількість прибуткових підприємств становила 97,0 % від загальної чисельності кооперативних підприємств. Створюються сприятливі умови для максимального використання кооперативними організаціями власних джерел

формування інвестиційних ресурсів. З початку 2007 р. на реконструкцію, модернізацію об'єктів нерухомості та придбання сучасного обладнання спрямовано майже 220 млн грн кооперативних коштів, у 2008 р. – 246,2 млн грн.

Таким чином, багатофункціональна галузева структура споживчої кооперації, яка формує її базис і обумовлює соціально-економічний розвиток в перспективі, змінювалася відповідно до змін, що відбувалися в економіці держави. У ситуації, що склалась, розвиток і вдосконалення кооперативної торгівлі товарами народного споживання, підвищення її конкурентоспроможності та рентабельності господарсько-фінансової діяльності всіх підприємств і організацій споживчої кооперації, стали важливим стабілізуючим фактором вирішення соціальних проблем, підвищення ролі кооперативного сектора економіки в економічних і соціальних перетвореннях, піднесення добробуту сільського населення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали XX з'їзду споживчої кооперації України. – К.: ПСК «Редакція газети «Вісті Центральної спілки споживчих товариств України», 2009. – 320 с.